

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เรื่องสิทธิของผู้ป่วยเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย ในอดีตผู้ป่วยกับแพทย์หรือผู้ทำหน้าที่ให้การรักษาพยาบาล จะมีความสัมพันธ์กันอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในจริยธรรมของผู้ให้การรักษา โดยผู้ให้การรักษาพยาบาลจะเป็นผู้ตัดสินใจใช้สิทธิแทนผู้ป่วยด้วยพื้นฐานของปรัชญาที่จะรักษาผลประโยชน์อย่างดีที่สุดให้กับผู้ป่วยหรือผู้มารับบริการเป็นอันดับแรก โดยถือประโยชน์ส่วนตนเป็นอันดับรอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของจรรยาแพทย์ที่มีมาแต่ดั้งเดิม จากการเปลี่ยนแปลงทางระบบเศรษฐกิจสังคม เทคโนโลยีและวิทยาการแพทย์ใหม่ ที่กระทบต่อบริการทางการแพทย์ในปัจจุบัน ทำให้อำนาจของผู้ป่วยน้อยลง หรือเกือบไม่มีเลยเมื่อเทียบกับอำนาจของแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ผู้ทำหน้าที่ให้การรักษาพยาบาล ซึ่งมีอำนาจเพิ่มขึ้นกว่าเดิมมากจากลักษณะการปฏิบัติงานที่คล้อยตามสังคมในการให้คุณค่าทางวัตถุเพิ่มมากขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาการดูแลรักษาที่ลดคุณค่าของความเป็นมนุษย์และบุคคลไปโดยปริยาย การละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม นับเป็นการคุกคามในเรื่องสิทธิของผู้ป่วยทั้งสิ้น (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2538, หน้า 118)

ในต่างประเทศเรื่องสิทธิของผู้ป่วยได้มีการกำหนดขึ้นเพื่อคุ้มครองการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล โดยองค์กรระหว่างประเทศหลายองค์กร ได้มีประกาศรับรองสิทธิของผู้ป่วยไว้ เช่น ในปีพ.ศ. 2528 ได้มีปฏิญญาแห่งกรุงเฮลซิงกิ เกี่ยวกับเรื่องการวิจัยในมนุษย์ ในปี พ.ศ. 2529 มีคำประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยโรงพยาบาลของกลุ่มประเทศตลาดร่วมยุโรป คือกฎบัตรยุโรปว่าด้วยสิทธิของผู้ป่วยในโรงพยาบาล และในปีเดียวกันองค์การอนามัยโลกได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับสิทธิของผู้ป่วย โดยเห็นว่าผู้ป่วยควรจะมีสิทธิที่จะได้รับบริการด้านต่าง ๆ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรได้รับ รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวสารและความคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลนอกจากนี้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญของเกือบทุกประเทศมีบทบัญญัติรับรองสิทธิของพลเมืองไว้ในระดับต่างๆ และการรับรองสิทธิของผู้ป่วยในทางกฎหมายของแต่ละประเทศซึ่งแสดงออกทางกฎหมายได้หลายลักษณะ ในประเทศไทยบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ได้บัญญัติคุ้มครองเกี่ยวกับ

สิทธิของบุคคลไว้ในหมวดสิทธิและเสรีภาพ และในหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2538(พ้นส ลิ้มเสถียร, 2538,120) และในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ.2540

ปัจจุบันการละเมิดสิทธิของผู้ป่วย มีปรากฏอยู่เสมอในสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่นในประเทศเคนมาร์ก จากคำร้องเรียนที่คณะกรรมการสาธารณสุขแห่งชาติ ได้รวบรวมระหว่างปี พ.ศ. 2523 - 2527 มีคำร้องเรียนทั้งสิ้นรวม 3,042 เรื่อง (วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, 2537 หน้า 89) สำหรับประเทศไทยมีคดีความเข้าสู่การพิจารณาของแพทยสภา นับตั้งแต่ปี 2511 - 2527 รวมทั้งสิ้น 567 คดี (ชูชัย สุภวงศ์, 2538, หน้า 103) ประกอบกับปัจจุบันเทคโนโลยีทางการแพทย์มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น ตัวอย่างเช่นการปลูกถ่ายอวัยวะ ทำให้มีข่าวการละเมิดสิทธิของผู้ป่วยเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นข่าวที่อยู่ในความสนใจของประชาชนในขณะนี้ เนื่องจากสิทธิของผู้ป่วยมีปรากฏอยู่ทั้งในกฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศ ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพจึงควรตระหนักในการละเมิดสิทธิของผู้ป่วยเพื่อมิให้เกิดกรณีฟ้องร้องในทางกฎหมายขึ้น เนื่องจากปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร เมื่อผู้รับบริการมีการรับรู้เรื่องสิทธิของผู้ป่วยมากขึ้นอาจก่อให้เกิดปัญหาการเรียกร้องตามสิทธินั้น

สถานีนอนามัยเป็นสถานบริการสาธารณสุขระดับต้นของทรงสวัสดิการสุข ตั้งอยู่ทุกตำบลทั่วประเทศไทย ปัจจุบันมีจำนวน 9,425 แห่ง (สมาคมอนามัยแห่งประเทศไทย, 2542, หน้า 202) จัดเป็นสถานบริการสาธารณสุขที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมากที่สุด ในปี พ.ศ. 2538 มีจำนวนผู้ป่วยไปใช้บริการที่สถานีนอนามัยทั่วประเทศสูงถึงร้อยละ 57 หรือประมาณ 32.4 ล้านคน (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2539, หน้า 286) จังหวัดเชียงรายประกอบด้วย 16 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 124 ตำบลมีสถานีนอนามัยตั้งอยู่ในตำบลต่างๆ รวม 193 แห่ง (งานแผนงาน, 2540, หน้า 9) เฉพาะในเขตของอำเภอเมืองเชียงรายมีสถานีนอนามัยรวม 28 แห่ง (คปสอ.เมืองเชียงราย, 2541, หน้า 10) เพื่อความสะดวกในการบริหารงานสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองเชียงรายจึงได้แบ่งสถานีนอนามัยออกเป็น 5 เครือข่าย คือ สถานีนอนามัยตำบลนางแล สถานีนอนามัยตำบลบ้านคูสถานีนอนามัยตำบลห้วยสัก สถานีนอนามัยตำบลป่าอ้อดอนชัย และสถานีนอนามัยตำบลคอยฮาง

ผู้ศึกษาเป็นพยาบาลวิชาชีพ ซึ่งปฏิบัติงานที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองเชียงราย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการรับรู้ในสิทธิของผู้ป่วยในผู้รับบริการที่มาใช้บริการที่สถานีนอนามัยแม่ข่ายดังกล่าว ผลของการศึกษาจะเป็นข้อมูลพื้นฐานของบุคคลากรผู้ให้บริการในสถานีนอนามัยทั้ง 4 แห่ง และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการให้บริการซึ่งผู้รับบริการประเมินการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่บนพื้นฐานการรับรู้และการปฏิบัติที่ตระหนักในสิทธิของผู้ป่วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาถึงระดับการรับรู้สิทธิของผู้ป่วย ระดับความพึงพอใจต่อบริการที่ได้รับและแหล่งข้อมูลที่ได้รับทราบเรื่องสิทธิของผู้ป่วยในผู้รับบริการที่สถานีอนามัยเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเฉพาะเจาะจงในผู้รับบริการที่สถานีอนามัย จำนวน 4 แห่ง ในเขตอำเภอเมืองเชียงรายแห่งละเท่าๆ กัน รวม 120 คน รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2542

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

การรับรู้ หมายถึงการที่ผู้รับบริการได้รับสิ่งเร้าคือข้อมูลข่าวสารจากสื่อที่มาจากแหล่งต่าง ๆ และมีการแปลความหมายของสิ่งเร้าที่รับเข้ามา ออกมาเป็นการเรียนรู้ คือมีความรู้ ความจำ และความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ โดยอาศัยประสบการณ์เดิมและความรู้เดิมที่เคยได้รับมาก่อน เช่นการได้รับรู้ในเรื่องสิทธิของผู้ป่วยจะส่งผลให้ผู้รับบริการมีการรับรู้ถูกต้องในเรื่องสิทธิของตนเองที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

สิทธิของผู้ป่วย หมายถึงคำประกาศสิทธิของผู้ป่วย 10 ประการ ที่แพทยสภา สภาการพยาบาล สภาเภสัชกรรม หันตแพทยสภา และคณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลป์ ร่วมกันออกประกาศรับรองสิทธิไว้เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2541 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ป่วยทุกคนมีสิทธิพื้นฐานที่จะได้รับบริการด้านสุขภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
2. ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับบริการจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดย ไม่มีการเลือกปฏิบัติเนื่องจากความแตกต่างด้านฐานะ เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา ตัณคม ลัทธิการเมือง เพศ อายุ และลักษณะของความเจ็บป่วย
3. ผู้ป่วยที่ขอรับบริการด้านสุขภาพมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลอย่างเพียงพอ และเข้าใจชัดเจนจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถเลือกตัดสินใจในการยินยอม

หรือไม่ยินยอมให้ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพปฏิบัติต่อตน เว้นแต่เป็นการช่วยเหลือรีบด่วน หรือจำเป็น

4. ผู้ป่วยที่อยู่ในภาวะเสี่ยงอันตรายถึงชีวิต มีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือรีบด่วนจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยทันทีตามความจำเป็นแก่กรณี โดยไม่คำนึงว่าผู้ป่วยจะร้องขอความช่วยเหลือหรือไม่

5. ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับทราบชื่อ สกุล และประเภทของผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพที่เป็นผู้ให้บริการแก่ตน

6. ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะขอความเห็นจากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพอื่น ที่มีได้เป็นผู้ให้บริการแก่ตน และมีสิทธิในการขอเปลี่ยนผู้ให้บริการ และสถานบริการได้

7. ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับการปกปิดข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง จากผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยเคร่งครัดเว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยหรือการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย

8. ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลอย่างครบถ้วน ในการตัดสินใจเข้าร่วมหรือถอนตัวจากการเป็นผู้ถูกทดลองในการทำวิจัยของผู้ประกอบการวิชาชีพด้านสุขภาพ

9. ผู้ป่วยมีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลเฉพาะของคนที่ปรากฏในเวชระเบียนเมื่อร้องขอทั้งข้อมูลดังกล่าวต้องไม่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวของบุคคลอื่น

10. บิดา มารดา หรือ ผู้แทนโดยชอบธรรม อาจใช้สิทธิแทนผู้ป่วยที่เป็นเด็กอายุยังไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์ ผู้บกพร่องทางกายหรือจิตซึ่งไม่สามารถใช้สิทธิด้วยตนเองได้

ผู้รับบริการ หมายถึงประชาชนผู้ไปรับบริการที่สถานีนอนามัย จำนวน 4 แห่ง ในเขตอำเภอเมืองเชียงราย ทั้งเพศชายและเพศหญิงอายุระหว่าง 15 – 60 ปี

สถานีนอนามัย หมายถึงสถานีนอนามัยแม่ข่าย ตามเครือข่าย พบส. ของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองเชียงราย จำนวน 4 แห่ง ได้แก่สถานีนอนามัยบ้านคู่ สถานีนอนามัยตำบลห้วยสัก สถานีนอนามัยตำบลป่าอ้อคอนชัย และสถานีนอนามัยตำบลคอยฮาง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา

1. เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนผู้รับบริการ ตระหนักในผลประโยชน์และสิทธิที่พึงมีพึงได้ของตนเองขณะเจ็บป่วย
2. เพื่อกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการด้านสุขภาพ มีการพัฒนาประสิทธิภาพการให้บริการแก่ผู้รับบริการให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพเพิ่มขึ้น
3. เพื่อป้องกันปัญหาการฟ้องร้องที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตระหว่างผู้รับบริการและผู้ให้

บริการด้านสุขภาพ

4. เพื่อเป็นแนวทางในการจัดอบรมในเรื่องสิทธิของผู้ป่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ
เพื่อร่วมกันพิทักษ์ไว้ซึ่งสิทธิของผู้ป่วย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University